

geageerd hadden: de architect Jac. Bot, de toneelspeler Ben Groeneveld.

Ook de steunverlening aan de principiële weigeraars kwam nu op gang. Voor de katholieken onder hen zorgde het bisschoppelijk Fonds voor de Bijzondere Noden. De toneelspelers werden, voorzover niet-katholiek, geholpen uit het aparte, door van Meerten bijeengebrachte fonds dat wij reeds vermeldden. De beeldhouwers kon men enige tijd helpen uit de kas van de Nederlandse Kring van Beeldhouwers die van der Veen zich toegeëigend had. Voor de overige kunstenaars werd aanvankelijk geld ingezameld door J. Pront, directeur van het modehuis 'Liberty' te Amsterdam, die vooral gesteund werd door hem bekende Twentse fabrikanten. Pronts werk werd omstreeks mei '42 overgenomen door mr. H. J. Reinink (die eind '41 als chef van de afdeling hoger onderwijs bij van Dams departement ontslag genomen had) en door de kunsthistoricus dr. J. G. van Gelder. Behalve de Twentse industriëlen schonken ook anderen hun regelmatig aanzienlijke bedragen en bij de Haagse bankier mr. E. E. Menten konden zij kredieten opnemen tot een totaal van f 100 000. Het nodige geld werd periodiek in Amsterdam doorgegeven aan (aanvankelijk) de conservator van de Amsterdamse gemeentemusea, W. Sandberg, en aan een andere Amsterdammer, mr. J. van Heusden. Met Sandberg kwam van der Veen spoedig in contact en er werd geleidelijk voor de distributie der gelden een vaste organisatie opgebouwd waarin elk ressort (schilders, beeldhouwers, schrijvers enz.) zijn eigen vertegenwoordiger had. De steunbedragen waren bescheiden: f 100 per maand voor een gehuwd, f 75 voor een ongehuwd kunstenaar. In '42 werd door deze organisatie ruim f 51 000 aan steun gedistribueerd, in '43 bijna f 90 000¹ – er werden dus gemiddeld omstreeks honderd 'weigeraars' tegelijk gesteund. Er waren er veel meer.

Men kan hieruit al afleiden dat talrijke kunstenaars er in slaagden, op andere wijze het hoofd boven water te houden. Zo werden voor de beeldende kunstenaars onder hen 'zwarte' tentoonstellingen georganiseerd ten huize van particulieren; Hilda van Hall uit Hattem werd, aldus Braat, 'de ziel' van dit werk,² er werd goed verkocht en redelijk verdiend, ook

¹ In '44 bijna f 170 000, maar daarvan was f 135 000 afkomstig van het (illegale) Nationaal Steunfonds. Dit NSF stelde in '45 nog eens f 114 000 ter beschikking. Reinink kwam met de leiding van het NSF in contact doordat mr. G. van Hall, broer en naaste medewerker van de leider van het NSF, Walraven van Hall, gehuwd was met een dochter van de Haagse uitgever Wouter Nijhoff. Tevoren hadden Nijhoff en de Amsterdamse uitgever J. R. Meulenhoff zich op verzoek van Reinink al met de taak belast, in uitgeverskringen gelden in te zamelen die via Reinink en van Gelder bij de distributeuren kwamen. ² L. P. J. Braat in *Kentering*, XI, 2 (maart-april 1970), p. 33.